

Levanger kommune

Levanger ungdomsskole –

En dysleksivennlig skole

Handlingsplan 2025 - 2027
Revidert høst – 25

Presisering av DLD, språkvanske og dysleksi

- ▶ Barn med dysleksi og DLD (utviklingsmessige språkforstyrrelser) har begge risiko for leseforståelsesvansker, men av ulike årsaker. Leseforståelse avhenger av både avkodingsevne og språkforståelsesevne.
- ▶ Når det gjelder **dysleksi** skyldes leseforståelsesvanskene typisk at avkodingen ikke er tilstrekkelig automatisert, og at dette går på bekostning av den kognitive kapasiteten som kreves for å hente ut informasjon og tolke innholdet i en tekst. Det er derfor vanlig å betrakte leseforståelsesvansker assosiert med dysleksi som en **sekundærvanske**.
- ▶ Når det gjelder **DLD** derimot, er det typisk svake muntlige språkferdigheter – f.eks. svakt ordforråd og vansker med å forstå grammatiske kontraster – som påvirker evnen til å forstå det man leser. Det er derfor vanlig å betrakte leseforståelsesvansker assosiert med DLD som en **primærvanske**. Leseforståelsesvansker assosiert med henholdsvis dysleksi og DLD har med andre ord ulike årsaker, og krever naturlig nok ulike tiltak. (s.78 i håndboka* for tips til videre lesning)
- ▶ * «Dysleksihåndboka for lærere» /Åsne Midtbø - Universitetsforlaget

DYSLEKSI

(spesifikke lese- og skrivevansker)

- ▶ Dysleksi er en lærevanske som først og fremst påvirker ferdighetene som er involvert i nøyaktig og flytende ordlesing og staving. Karakteristiske trekk ved dysleksi er vansker med fonologisk bevissthet, verbal hukommelse og verbal prosesseringshastighet. Dysleksi forekommer på tvers av spekteret av intellektuelle evner. Det er best å tenke på dysleksi som et kontinuum*, ikke en adskilt kategori, og det er ingen klare kuttpunkter.
- ▶ Undersøkelser, både i Norge og internasjonalt, viser at ca. 20 % av elevene i skolen har generelle lesevansker. Ca. 5% av alle elever i skolen har dysleksi. (dysleksinorge.no)
- ▶ Et tidlig tegn på dysleksi kan være problemer med å forstå rim eller lytte ut første og siste lyd i ord, eller i stavelser. Ved skolestart kan eleven ha problemer med å lære bokstaver og knytte bokstavsymboler til lyder. Elever med dysleksi vil vanligvis også få vansker med leseutvikling, dårlig leseflyt og dårlig leseforståelse, staving og tekstproduksjon.
- ▶ Kjerneproblemet ved dysleksi er knyttet til evnen til å avkode, oppfatte og skille de minste delene i språket, språklydene (fonemene) og vansker med å trekke lyder sammen til ord Dette beskrives ofte som det å ha fonologiske vansker.
- ▶ Kilde: Håndbok for sertifiserte brukere, Dysmate.

*kontinuum: et sammenhengende hele, ubrutt linje. (Kilde: ordboekene.no)

Sameksisterende vansker:

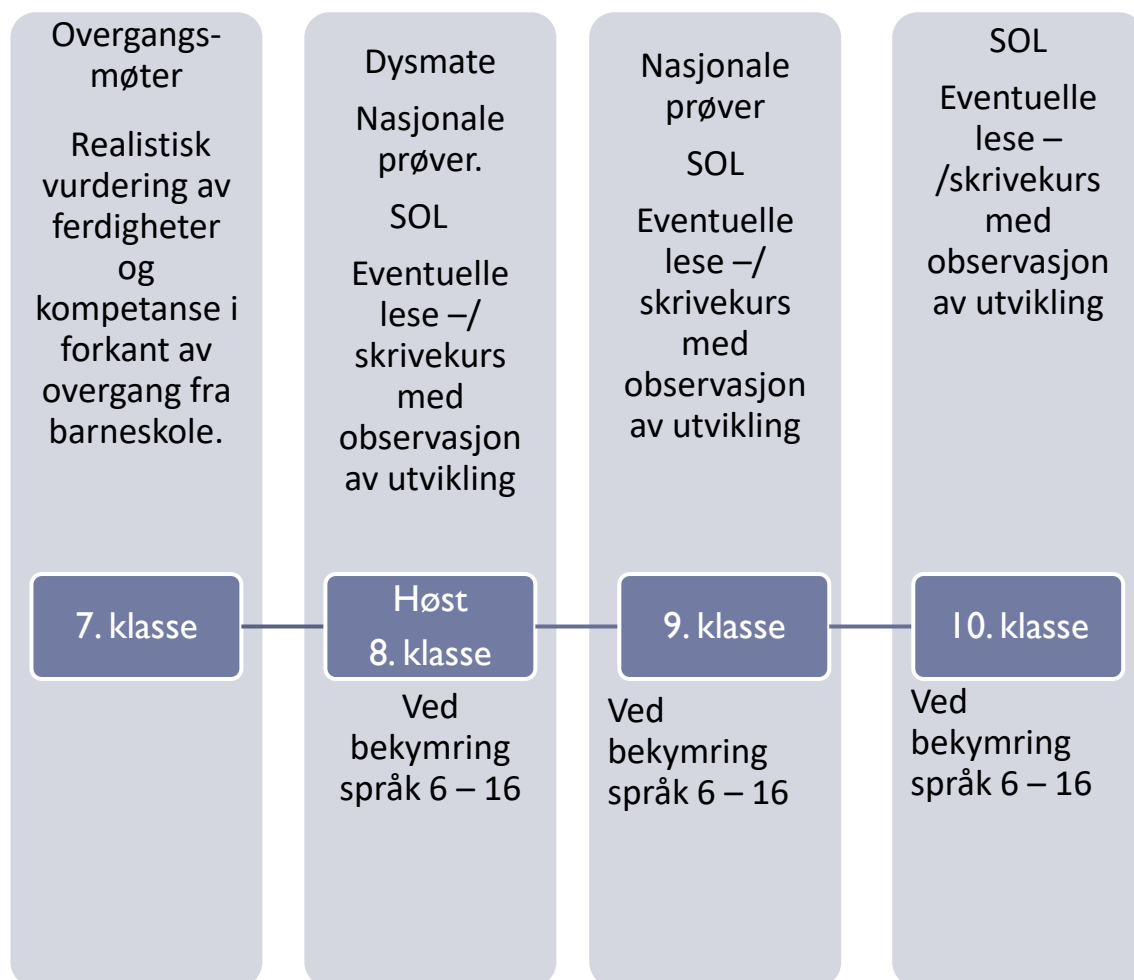
- ▶ Vansker innen språk, motoriske ferdigheter, regning, konsentrasjon og organisering kan ofte opptre samtidig med dysleksi – men det er viktig å merke seg at disse vanskene i seg selv ikke er markører på dysleksi.
- ▶ Noen barn kan ha vansker med språket fordi deres første- eller hjemmespråk er et annet enn majoritetsspråket som brukes i skolen og lokalsamfunnet. Dersom de har vært lite eksponert for majoritetsspråket, vil dette naturlig nok bidra til at de ikke mestrer det godt nok, og skal i slike tilfeller ikke karakteriseres som en språkforstyrrelse.
- ▶ *Kilde: Håndbok for sertifiserte brukere, Dysmate.*

Vurdering av om eleven har dysleksi og tilrettelegging i opplæringen

- ▶ PPT har utarbeidet et markørskjema, et hjelpedokument, for skolen til oppfølging av enkeltelever etter Dysmate screening og oppfølgingstest. [vedlegg](#)
- ▶ For å vurdere om en elev har dysleksi skal eleven ha gjennomgått en helhetlig utredning med PPT eller andre kvalifisert fagfolk. Med dette menes at kartleggingen inkluderer kognitive og språklige områder, og ikke minst **tiltaksutprøving**, som skal gjøres på skolen.
- ▶ Elever med dysleksi har behov for **spesiell tilrettelegging** i skolen, både for å bedre leseferdigheten og for å hindre at lesevanskene går ut over læring, motivasjon og selvfølelse.
- ▶ Skolen er regulert av en rekke lover og forskrifter, som bl.a. gir elever med dysleksi rett til tilpasninger for å kompensere deres spesifikke utfordringer. (Forskrift til opplæringslova §§ 3-6, 3-20).
- ▶ Foresatte må gjøres oppmerksom på rettighetene etter §§ 3-6, 3-20 slik at de som ønsker det søker i god tid.
- ▶ Dysleksi Norge er en interesseorganisasjon for alle med lese-, skrive, språk og matematikkvansker.

KARTLEGGING OG OBSERVASJON

Levanger kommunes kartleggingsplan. Alle elever skal ha blitt «solet» på barneskolen.

Dysmate

- ▶ Screeningtesten og oppfølgingstest
- ▶ Screeningtesten undersøker ulike sider ved lese- og skriveferdighetene, og om resultatet avviker fra det som er forventet for trinnet eller alderen.
- ▶ I tillegg kan den avdekke om det er lesing på enkeltordsnivå (avkoding) eller lesing av sammenhengende tekst som er mest utfordrende.
- ▶ Den kan også avdekke om vanskene i hovedsak kommer til uttrykk i form av rettskriving og/eller skrivehastighet eller ordforståelse.
- ▶ Ved hjelp av oppfølgingsprøven får vi kunnskap om eleven har vansker på ett eller flere av de språklig-kognitive områdene: arbeidsminne, hurtigbenedvning og spoonerism (bytte om bokstav eller stavelser).

SOL – Systematisk Observasjon av Lesing

SOL består av 10 nivå, nivåene tilsvarer ikke klassetrinn:

- ▶ 1 – før-alfabetisk lesing (logografisk lesing)
- ▶ 2 – begynnende alfabetisk lesing
- ▶ 3 – tidlig fonologisk lesing
- ▶ 4 – automatisert fonologisk lesing
- ▶ 5 – tidlig ortografisk lesing
- ▶ 6 – automatisk ordgjenkjenning
- ▶ 7 – økt automatisering og leseflyt
- ▶ 8 – strategisk lesing
- ▶ 9 – bevisst strategisk lesing
- ▶ 10 – voksen litterær lesing
- ▶ Alle resultater registreres i Conexus Engage.
- ▶ Alle elever i 8. soles i de fleste av punktene i nivå 8 (strategisk lesing). Ved behov soles lavere nivå.
- ▶ Resultatene av SOL ses sammen med øvrig kartlegging og vurdering av kompetansemål
- ▶ Etterarbeid med SOL. Opplæring i lære- og lesestrategier. I tillegg finnes tips til tiltak i Conexus Engage. (se skjermbilde nedenfor)

Velg visningstype

De ulike rutene representerer: hele skjemaet, solarograf, spindelgraf, søylegraf, tabell og **tips til tiltak** (grønn boks)

DYSLEKSIVENNLIG LÆRER

- ▶ Start timen med å fortelle hva som skal skje, læringsmål, tidsplan og metoder.
- ▶ Skriv lekser på tavla og bruk It's Learning.
- ▶ Vis respekt for at eleven ikke vil lese høyt og for at eleven ikke vil skrive på tavla.
- ▶ Ha oversikt over kartlegginger og kompetanse.
- ▶ Mengde-differensier. Bruk nettressurser og digitale bøker.
- ▶ Gi opplæring i hjelpemidler og PC-bruk.
- ▶ Varier vurderingsformer
- ▶ Husk at skriveøkter er forberedelse til eksamen, gi veiledning.
- ▶ Bruk korte setninger.
- ▶ Forklar nye ord/begreper og vær forberedt på å repetere.
- ▶ Sjekk alltid at elever med lese- og skrivevansker har forstått.

!

HJELP TIL STRUKTUR

- ▶ Vær forberedt på å hjelpe elever med lese- og skrivevansker med å få struktur på hverdagen sin.
- ▶ Hjelp eleven til å holde orden i sekk, hyller og pc.
- ▶ Legg vekt på å lære elevene studieteknikker.
- ▶ Oppmuntre elevene til å bruke data. Motiver for å bruke kompenserende hjelpemidler tidlig.
- ▶ Bruk ukeplanen på *It's Learning* for å gi elevene oversikt.
- ▶ Bruke en font som er tilpasset elevens behov.
Forslag: Calibri, Arial, Verdana, Dyslexie, open Dyslexic, Comic Sans.
- ▶ I presentasjoner, bruk ca. fontstørrelse 28 for best mulig lesekvalitet.

HJELPEMIDLER

til bruk i undervisning

- ▶ Alle elever får egen PC med nødvendig programvare.
- ▶ Eleven må straks få opplæring i IntoWords og Word.
- ▶ Tilgang på digitale bøker legges inn straks eleven starter opplæringen.
- ▶ Eget headset tilgjengelig.
- ▶ Digitale ordbøker/ nettsider

DYSLEKSIVENNLIG KLASSEROM

- ▶ Et dysleksivennlig klasserom bør organiseres slik at elever med lese- og skrivevansker kan sitte langt foran.
- ▶ I et dysleksivennlig klasserom er det rolig. Elever med lese- og skrivevansker kan ofte la seg distrahere av støy og bevegelser.
- ▶ Er preget av klare strukturer. It's learning med ukeplaner og prøve-/innleveringsvarsling **skal brukes** av alle lærere.
- ▶ Har egne rom tilgjengelig så ofte som mulig når elever skal bruke diktatfunksjon.
- ▶ Hjelpemidler som er nødvendige for dyslektikeren, er ofte gode for andre elever også, skap klima for dette.
- ▶ Utnytter medlærerressursen.
- ▶ Klassens års- og ukeplaner er preget av forutsigbarhet og gjenkjennelse.

Lengre skriftlige og/eller muntlige prøver

- ▶ Dyslektikere med så store skriftlige utfordringer at de ikke får vist kompetanse i en skriftlig prøve, må få mulighet til å benytte skrivehjelp.
- ▶ Elever med DLD eller andre vansker som tilsier at de har behov for muntlig prøver, gis dette. Disse elevene trenger ofte hjelp til å finne ord og strukturere prøven.
- ▶ Lærer kan vurdere å gi eleven mulighet til å gjennomføre prøven muntlig, enten ved at lærer hører eleven eller ved at eleven leser inn prøvesvar.
- ▶ Utvidet tid.
- ▶ Forbered eleven på hvilken assistanse som gis og hvilke hjelpemidler som er tillatt.
- ▶ Hjelp som gis til eksamen er ikke veiledning og hjelp til innhold, men hjelp til skriving og lesing.
- ▶ Vær alltid på utkikk etter varierte vurderingsformer, der eleven får vist kompetanse.

ULIKE KURS

- ▶ Skolen har kompetanse og kan gi opplæring for både lærere, elever og foresatte som et ledd i å utvikle en bedre skole også for dyslektikere, f.eks:
 - ▶ IntoWords
 - ▶ It's learning – tilpasninger for dyslektikere, f.eks innlesing av prøver (ulike vurderingsformer)
 - ▶ Word – dikteringsfunksjon
 - ▶ Kompetanse om dysleksi
 - ▶ Kartleggingsverktøy – Dysmate
 - ▶ Lese-/ skrivekurs
 - ▶ «Engasjerende leser» og «les høyt»funksjon

AVRUNDING

En dysleksivennlig skole vil alltid være på søken etter å forbedre egen praksis.

Slik er det også for oss. Vi lærer av egen praksis og vi lærer av innspill fra andre.

Vår handlingsplan er derfor ikke et avsluttet arbeid. Tvert om, den vil stadig revideres i takt med utviklinga av arbeidet vårt for å bli stadig bedre.

Handlingsplanen må derfor leses i lys av dette, den er et aktivt og dynamisk arbeidsredskap for oss ved Levanger ungdomsskole.

Levanger ungdomsskole resertifiseres av Dysleksi Norge annenhvert år. Det legges opp til jevnlige revideringer av handlingsplanen i forbindelse med resertifiseringene.

Bjørg Boneng

Vedlegg

► Vedlegg 1 – Markørskjema Dysmate s.1

Ungdomstesten Dysmate-Y (oppgi standardskåre)

Navn:		Skole:		Testleder:	
Født dato:		Klasse:		Testdato:	
Markører lese- og skrivevansker:		Under gjennomsnitt	Gjennomsnitt område	Over gjennomsnitt	
Screening					
Orddiktat*					
Ordkjedetesten*					
Tulleordtesten					
Skrivehastighet*					
Leseprøven (Vurder antall feil vs. tidsbruk)*					
Ordforståelse					
<i>Skårer eleven under gjennomsnitt på to eller flere deltester?</i>					
Markører lese- og skrivevansker:					
Oppfølgingstest					
Arbeidsminne					
Hurtigbenevning					
Ettminuttstest*					
Spoonerism					
<i>Skårer eleven under gjennomsnitt på en eller flere deltester?</i>					
Markører Sameksisterende vansker (DLD):					
Screening og oppfølging					
Ordforståelse (screening)					
Arbeidsminne (oppfølgingstest)					
Hurtigbenevning (oppfølgingstest)					
Spoonerism (oppfølgingstest)					
<i>Skårer eleven under gjennomsnitt på disse deltestene?</i>					
Øvrig informasjon					
Er det kjent at noen i familien har lese- og skrivevansker?		Ja		Nei	
Har eleven hatt sen leseutvikling?		Ja		Nei	
Har skolen gitt intensiv opplæring?		Ja		Nei	
Er det foretatt synsundersøkelse?		Ja	Resultat?	Nei	
Er det foretatt hørselsundersøkelse?		Ja	Resultat?	Nei	
Konklusjon					
Mistanke om dysleksi?		Ja		Nei	
Mistanke om DLD (utviklingsmessig språkforstyrrelse)?		Ja		Nei	

Laget av PPT, 21.01.2025

Levanger kommune

Vedlegg

▶ Vedlegg 1 – Markørskjema Dysmate s.2

Screening, Dysmate.

- Deltestene som er markert med * (Orddiktat, Ordkjedetesten, Skrivehastighet og Leseprøven), er tungtveiende
- *Leseprøven* har til hensikt å måle leseforståelse. Men her er det viktig å sjekke om svake resultater skyldes hvorvidt eleven svarte *feil* eller hvorvidt eleven *ikke rakk* å besvare spørsmålene innen tidsrammen. Dette utgjør en vesentlig forskjell. Dersom eleven har besvart et fåtall av spørsmålene – men har svart riktig – kan dette tyde på sein lesehastighet, og må *ikke* tolkes utelukkende som svak leseforståelse.
- Resultater på Dysmate må ses i sammenheng med annen kartlegging (se Plan lesekartlegging og tiltak) før oppfølgingstesten.

SOL-Kartlegging.

- Læreren bør ha gjennomført SOL-kartlegging før oppfølgingstesten gjennomføres. Eleven bør ha lest tekst høyt så lærer hører det.
- Lytteforståelse, eleven svarer på spørsmål etter å ha hørt opplest tekst.

Oppfølgingstest, Dysmate.

- Ettminuttstesten gir et veldig klart mål på avkodingsferdigheter, og var den deltesten som aller best predikerte dysleksidiagnosen i valideringsstudien.

DLD vurdering.

- Ved mistanke om språkvanser gjennomfør Språk 6-16.

Tidsbruk

Disse deltestene går på tid, vær oppmerksom på tidsbruk vs. antall feil

- Ordkjedetest (4 min.)
- Tulleordtesten (2 min.)
- Skrivehastighet (2 min.)
- Leseprøven (12 min.)
- Hurtigbenevning (ikke tidsbegrenset, men det måles brukt tid)
- Ettminuttstesten (det sier seg selv)
- Spoonerism (krever svar innen 30 sek., da kommer ny oppgave)